

שמעון שמואל פרוג.

(תולדתו ותכונת שירתו).

שמעון שמואל פרוג נולד לאביו משה צבי בסוף שנת 1860 (תרכ"א) בהמושבה העברית בברז'י-קוט (Вабровый-Кутъ) בגליל הרוסי. את השפעת חיי הכפר וקרבת הטבע על המשורר הננו מרגישים ברבים משיריו הראשונים. אבי המשורר היה איש עובד-אדמה ויהודי פשוט. פרוג למד, ככל ילדי בני ישראל של ה"זר העבר, בחדר המלמדים. עוד בילדותו אהב את כתבי קדשנו. ספרי הנבאים ישעיה ויחזקאל פעלו פעולה חזקה על נפשו הרכה והפיוטית.

בשנת 1869 נכנס הילד פרוג אל בית-הספר הרוסי, אשר בו למדו יתר ילדי הקולוניסטים העברים את שפת הארץ, ושם למד גם הוא, "קרוא וכתוב" בשפה זו. ארבע שנים רצופות למד העתיד להיות משורר ב"בית-אולפנא" הכפרי הזה, וזוה גשומה השכלתו שקבל מפי מורים בבית-ספר. פרו רוחו של משוררנו יעיד לנו, כי לא בבית-הספר הרוסי נצנצה בו רוח השירה, לא שם עמדה עריסתה, כי אם בחדר מלמדיו הזער עליו הרוח המחיה את רוב שיריו.

יכולים אנו לשער מה דלות ומה מעטות היו ידיעות, אף היסודיות, אשר הוציא משוררנו מבית-ספרו. גורלו של משוררנו בשפה הרוסית הוא כגורלם של טובי משוררינו בשפת עבר, אשר לא מפי מורים ומלמדים למדו את אשר למדו, כי אם בעצמם עשו את הילם הרוחני, אם רב או מעט היה. גם פרוג החל ללמוד מעצמו, אחרי אשר יצא מכה"ס, שפות אירופיות להשלים את נפשו, וגם את השפה העברית, אשר אהבה ואשר קנה את ראשית ידיעותיה בחדר מלמדיו, לא עזב ויוסף להרחיב את ידיעותיו בה. משוררנו הכיר את החיים המציאותיים פנים אל פנים עוד בעצם ימי עלומיו. במיטב ימי נעוריו היה סופר וכותב בבית המשגיה על הקולוניות.

כעבור על המשורר השנה השש עשרה עזב את מושבו וחיי הכפר וילך לעיר חרסון לבקש לו מטרה ותכלית בחיים, הרב מטעם הממשלה של העיר זאת לקחה להיות לו לסופר לנהל את "ספר החיים והמתים". העתיד להיות

משורר לקח גם שם לקח טוב מפי הנסיון. מאד נחוץ לפעמים למשורר לראות את צד החיים שאיננו פיוטי כלל.

אחד הפקידים בבית-שלטון-הפלך (הוא היה גם המגיה של העתון Губерн. Вѣдом. וסופר מודיע חדשות בעתונים האודסיים), אשר פרוג התודע אליו, למד את זה האחרון מלאכת השירים. חיוון מצוי הוא בעולם השירה והמדעים, כי אנשים פשוטים יכירו לפעמים באנשי-הרוח ובבעלי הכשרון את יתרונותיהם ויעזרו להתפתחותם הרבה יתר מאנשים מצוינים. יש אשר אלה האחרונים אינם רואים, או אינם רוצים לראות, את כשרונות הצעירים, ואם יכירו את כשרונותיהם יתאמצו להטביע עליהם חותם עצמיותם הם, או להכניעם לשעברם ולמחות את צורתם המיוחדת. הפקיד-המגיה, כפי הנראה, הכיר בפרוג היהודי-הכפרי את כשרונותיו הפיוטיים. אולם הוא למדהו רק מלאכת-השירים, את הצד החיצוני, את כללי השיר והחרוזים המקובלים, אבל אל נפשו ונפש בת-שירתו לא נגע. גם זו לטובה.

שירו הראשון של פרוג נדפס במה"ע "Раевътъ" בשנת 1880. כשרונו הפיוטי של משוררנו זה נתגלה בקהל באותו זמן עצמו אשר התעוררה התכרה-הלאומית בקרב יהודי רוסיה. עוד בטרם באו הפרעות, עוד בטרם הרעים הרעם נשמע במחנה קול בכיתו של כושור-מקוננו.

בתחלת שנת 1881 העתיק פרוג את מושבו לעיר הבירה ומעל גדות הניבה השמיענו שנים רבות את שיריו, אשר כמעט כל אחד מהם רוח דמעות אבותינו ששפכו על נהרות בכל כזכרם את ציון. למן השנה ההיא עד היום, בעת כחבי את הדברים האלה, נדפסו בשמונה חלקים משירי פרוג.

אולם לא על כל שיריו אשים את דברי; כי בחפצי הפעם לתאר רק קוים אחדים מתכונת שירתו בתקופתה הראשונה, כלומר היותר טובה, אשר בהם שר את השירים היוצאים עתה לאור בתרגום עברי מציון, של מר יעקב קפלן, על ידי הוצאת הספרים "תושיה".

באתי הפעם לא לתאר את פרוג המשורר, ערכו הפיוטי ומהותו כשהוא לעצמו, כי אם לספר על דבר הרושם אשר שיריו הנזכרים עושים עלי בקראי אותם. המבקר הצרפתי הגדול אנטול פרנס אומר: "גם הבקרת היא מין ספור הנועד לקוראים בעלי שכל ורגש מתכוננים ומרגישים, וכל ספור הוא בעצמו של דבר תולדות המספר אשר יספר לקוראיו את חזיונות נפשו הוא... מבקר טוב הוא אותו הסופר, אשר יספר בבקרתו את כל אשר הרגיש הוא בקראו את טובי המשוררים והמליצים. אין אדם יכול להחליק מנפשו הוא ולהיות את אשר איננו. זה הוא אחד מחסרונותינו האנושיים היותר גדולים. כמה היינו נותנים לו יכולנו להביט רק רגע אחד אל השמים והארץ דרך עין הזכוב העשויה אלפי מגבלות, או להשיג את הטבע ולהתבונן אליה מתוך המוח הגם של הקוף, אך דבר זה יבצר ממנו.

כלואים וסגורים אנחנו בגבול עצמיותנו כמו בבית סהר נצחי. לכן אם המבקר הוא איש אמת או החובה עליו להגיד: "רכותי, הנני נכון לדבר על

אודותי בגלל שְׁכַסְפִּיר, פֶּסֶקֶל אוּ נְטָה, הזרמנות, כמו שאתם רואים, טובה מאד" *).

פרוג היה משוררי האהוב בימי נערוּתו, יען כי הוא החיה בשיריו את עולמו אני, בשיריו שמעתי את הד קול לבכי, הוא לא ברא את החמר לשיריו; הוא לא טוה מקרבו עולם חדש, הוא רק מוצא מוכן ומזומן לפניו עולם מלא שירה נשגבה — את כתבי־קדשנו ואת אגרות התלמוד והעם, הוא רק נפח בהם רוח חיים, רוח שירתו.

בשירי פְּרוֹג מוצאתי לא את יסורי אהבתו, אהבת נשים, ותאות בשרים, לא ענות נפשו של המשורר ולא את עולמו הקטן עם תענוגיו ופגעיו הוא, כי אם את עולמו השירי של עמנו, המשורר הלאומי האמתי הוא גם נביא, והנביא האמתי לא חלומותיו ודבר, לא את הרהוריו והויותיו יגלה לקהל שומעיו, כי אם את חלומות עמו, משאות נפשו, מעלות רוחו ותקותיו.

פרוג העשיר את דמיונו, את עולמו הפנימי עשר רב, והעשר הזה שלי הוא, חלק מנפשי. העשר הזה היה שמור בקרבי ואנכי רק הרגשתי, חשתי ולא ידעתי כמו. המשורר נתן לי משלי, לכן יקרה לי מתנתו הפיוטית. בקראי את שירי פרוג הנני שומע בהם קול בן עם הקדם, הד געגועי משורר רועה, משורר פשוט וצנוע. אין אני מוצא בשיריו רעיונות נשגבים ומקוריים, אין בהם גם דמיונות נפלאים והויות מרעישים ומצוינים; אבל הנני מוצא בהם את לבו החם והרגש של המשורר, והלב לב עברי, והרגש חי, רענן ומטבעי. בקראי את שירי פרוג הנני מרגיש כי גם הוא למד בחדר, גם הוא כמוני היה חי ונושם במעגל־הקסם של אגדותינו היפות והעצובות. הנני רואה כי גם הוא, המשורר, יודע להתמרמר, להאנת ולבכות למראה ההוה וגם הוא מקוה לעתיד ונושא את עינו לאחרית הימים; גם הוא דורש משפט וצדק כמוני. אחי הוא — רוחי הוא, מה עז קסמו של המשורר אם יראנו בהויותיו את הרהורי לבנו, ומשורר כזה היה לי פרוג באביב חלדי. עוד היוה הנני מוצא בשיריו את החלק היותר פיוטי מ"האני" שלי.

בשירתו של פְּרוֹג הנני שומע את הד כנורו של דוד, באנתתו — אנתת בת־עמי, בקינותיו — קינתו הנצחית; ומה גדל צערי בשמעי כל אלה לא בשפת חווינו, כי אם בשפת בני נכר.

המשורר מבקש את מקור נחמתו, כחו וישועתו בכתבי הקדש, בקראו את דברי נביאינו יתרומם רוחו ושכח ישכח את כל צרות הגלות, מרירותח והלאותיה, אז ישיר:

כָּל אֱלֹהֵי אֶרֶץ הַיּוֹד חֲלוּמוֹת תִּלְחָלֶה.

תִּעֲלֹגֵי הַדְּמִיוֹן בְּנַפְשׁ נִבְהָלָה.

וְכָל הַחֲלוּמֹת נָגְזוּ נִסְעוּ

כַּמְתִּים עֵת קִנְיֵי הַשָּׁחַר יִרְאוּ .

(שירו "כתבי־הקדש"*) (צד 6)

בשעה שהוא קורא בכתבי־הקדש יסב המשורר את עיניו מההוה , מהמציאות , והוא מתעלם מאחיו החיים כאמרו להם :

הוֹי , אָחִי , הוֹי , רְעִי הַמְחַבֵּק אֲשֵׁפְתוֹת ,

נְשֵׂה הַלְאָה ! אֵל תִּרְאֶה פְּנֵיךָ תִּרְעִים

פֶּן תִּבְאֵ בְלִי־מִשִּׁים לְאֹזְנֵי תִלְוֶנְתָּךְ ,

פֶּן תִּחַז בַּת עֵינֵי אֶת אַגַּל דְּמַעְתָּךְ -

וְנָדַף כְּעֵשְׂרֵן תִּלְוִמֵי הַנְּעִים . . . (שם צד 8)

המשורר לא יתרומם במשא נפשו על ההמון . הרגעים היותר נעימים ויקרים בחייו המת אלה , אשר בהם יראה בחזון־דרותו את עמו בארץ מוריה

כַּכְּיָמוּם מִקֶּדֶם שִׁירְדוּ נְשִׂיָה ,

הוא עוֹבֵד אֲדָמְתוֹ בְּאֵת וּמִתְרַשֵּׁת

הוא מַחְזִיק בְּיָדוֹ גַם דָּגַל וְקִשְׁת . . . (שם 7 , 8)

התרבות הישנה עם כל סדריה ומנהגיה , אפניה ותנאיה הישנים , טובים בעיני המשורר גם היום , גם לעתיד , אף כי עתיקים הם , או דוקא יען כי עתיקים הם ומיופים בשלל צבעי הרמיון . הוא מאושר לראות בדמיונו את עמו מחזיק דגל וקשת . אשר כזה לא אכין , דמיוני אני ישאני הלאה .

אני מתענג לראות בכל חזיון , בטבע או בקורות הדרורות , את ההתהוות , את עצם היצירה במהלכה , את סלם ההתפתחות בכל מדרגותיה . אני אוהב להתכונן על כח הצמיחה והגדול בכל דבר בעצם פעולתו ; וכיון שנשלם החזיון , כיון שנגמרה התפתחות העצם ופסק כח גדולו והוא אינו אלא דק מגין על קיומו שקבל צורה קבועה שוב לא יקח החזיון את לבי , לא ילכוד בה בלי קסם את נפשי . אני אוהב את המשורר כל עוד שלא מצא את אלהיו , כל עוד שהוא מבקשהו ומתגעגע עליו . אני מתענג על המשורר , כל עוד אשר לא נשלמה התפתחותו הפיזית , כל עוד שהוא כמצב היקיצה וההתעוררות ובת־שירתו תועה הנה והנה , כל עוד אשר בשרונו הוא צפור דרור ואינו מקבל את מרות ההרגל . חביבים עלי ספקותיו ושגיאותיו של משורר כזה מודאיותיו של המשורר , אשר כבר מצא את אלהיו או אליליו הקטנים ושירתו היתה למחתה מלאה קשרת .

(*) הדוגמאות אשר הבאתי משירי פרוג לקוזות הן מתרגומו של מר י. קפלן , אשר השוויתיו בכל פעם אל המקור .

כשאני קורא עתה, אחרי אשר עברו עלי שנות נערוטי, את שירי פרוג, הנני מוצא כי בהדפיסו את שירו הראשון כבר היה משורר שלם ונגמר, כבר פסק כח גדולו הפיוטי, כבר היה לו אלהים מוכן ומוזמן, כבר היה לו סגנון קבוע, צורה קבועה ודרך סלולה וכבושה וכמשורר זקן ורגיל כהן במקדש השירה. כאשר שר פרוג את שירו הראשון כבר ראינוהו על המדרגה העליונה של סלם התפתחותו. לא יכלנו לקנות כי המשורר יתרומם עוד מדרגה אחת; אבל פחד פחדנו כי לא ישוב לדרת מעל הסלם הנה מדרגה אחר מדרגה. אינני יודע מה דעתכם, הקוראים, אבל אני עבדכם לא ינעם עלי לשמוע כשהנער מרבר, ובפרט כשהוא משורר, כזקן. ואמנם כזקן הוגה נכאים, כזקן שיש לו עבר ואין לו עתיד הננו רואים את פרוג ברוב שיריו המיוסדים על כתבי־הקדש. השיר „מכתב־אלהים“ עושה עלי אותו הרושם עצמו מה שעשה עלי שירו „כתב־הקדש“. גם פה גם שם יפנה אל ממלכת־הצללים, ישוח בעמק־הרפאים. בקרוא המשורר בכתב־הקדש ירחפו צלמי־בלהות לנגד עיניו. הוא רואה סביבו „רוחות“ מתנדדות, „ידים שֶׁהִתְפָּרְקוּ בְּנֶחֱשֵׁמֵיהֶן“, „עינים שֶׁנִּכְסְפוּ תוֹךְ חֲרִיקָן“, „גִּוְנֵה שֶׁנֶּאֱרָבָה עַל קַרְקִיָּה עַל דְּקִיָּה“ ובתוך חשכת־העולמים אשר סביבו

יָגֵהוּ קִנֵּי אֹרֶזֶת פְּלָאִים

בְּכֹזְבִים בְּשָׁמַיִם

עַל הָעֲלִים הַנִּפְלָאִים.

(שם צד 11)

בהעלים הנפלאים של כתב־הקדש יראה המשורר „שָׁמַיִשׁ צִדְקָה. כִּי־אֵרֶץ חַיִּיזוֹת“. מיד נכר כי המשורר הוא בן לעם־האותיות. הוא קורא בכתב־הקדש והאותיות תבטנה אל גפשו כעינים דומעות ובוכות, והאותיות האלמות והעלים העתיקים האלה מעוררים חיים כנפשו העיפה, לא חיים ללחום ולחעיר את האחרים למלחמה, כי אם חיים ללחום ולראות בה „ספר“, „הגיוני־נצח“. המשורר לא יבקש בספר־הספרים „כבית־המרקחת של המין האנושי“ (לפי המבטא המוצלח של היינה) תמצית סס־חיים לעורר את כל חושיו בקרבו, להגדיל את אטי־לבו ומעוף רעיונותיו למען לא יבהל ממצוקות ההוה ולמען ילחם בעז בעד העתיד; אבל הוא מבקש בספר־החווים סס־שנה, למען יחלום חלומות נעימים, למען יתענג על צללי העבר הגדול וישעשע בהם.

אהבתו העזה, אשר לא תדע כל גבול, של משוררנו זה לכתב־קדשנו, לצללי־ענקינו הקדמונים, — אהבתו זו שמתהו למשורר גדול; אבל יתר עם זה היתה גם לכלוב צר לבת־שירתו. הכלוב לא יחדל מהיות כלוב, גם אם של ירב הוא. בהתפריץ בת־שירתו מחוגה הצר הוה תרפינה כנפיה ויתם כחה.

רוב המשוררים הגדולים אם יבחרו את עיניו כתב־הקדש לתכן שיריהם, אם ישימו דברים בפי הנביאים, אז יכניסו „יין חדש לקנקן ישן“, כלומר יבאון את רעיונותיהם הם, של המשוררים, במסגרת ישנה. הנביאים ייתר גבורי

התנ"ך יהיו רק לכלי מבטאם. אולם פרוג לא עשה את נביאינו למלאכי דבור, הנביאים של פרוג הם אנשירות המאמינים ככה דבריהם וגם צל ספק לא יעיב את רוחם הבהיר. בפיו ירמיה הכלוא בחצר המטרה ישים משורריו את הדברים האלה:

בדורות יחלפו... ברעם רקיע
 ובסער מתחולל על תבל נדקתה
 קול דברי ישמע ברמה מריע
 והרעיש והרגיו את פני האדמה! ...
 («בחצר המטרה» צד 14).

ירמיה של פרוג לא „איש ריב ואיש מדון לכל הארץ“ הנהו, כי אם הוגה מאמין בקול דבריו. גם הנביא ישעיה של משוררנו זה ינבא לאתיות הימים כי

במקום ששתגזסם ברק־חרב מרטה
 וקצה לא היה לחלל, לגונה,
 מכבד מלחמה, מחשבת עלטה—
 שם תשנא, שם תרעש שבלת פריה
 ושירה עליוה מסביב בכפר
 ברחה וחפש ישמיע האקר!
 («הנביא ישעיה» צד 16)

הוג־השקפתו של משוררנו לא רחב הוא, לכן יראה את הנביאים רק מצד אחד; הוא שומע את קול דבריהם הנאמרים באמונה ועז, אבל לא יראה את כל הנעשה בלבכם פנימה ולא יחוש את מלחמת נפשם הגדולה. דבריו נביאינו אשר שם המשורר בפיהם רק אז יפעלו עלינו, רק אז ירוממו את רוחנו, גם בתוך ההריסה הכללית והבליון החרוץ שאנו נתונים בהם, אם נראה את יסורי־רוחם ודכדוכי־נפשם של גבורינו אלה, אם נראה ככמה עלתה להם אמונתם זאת, אם נראה אותם בכל גדלותם המוסרית ותפארתם האנושית, בכל מלוא תכונתם ועמק הרגשתם. עתה אחרי אשר המטורר לא הראה לנו את כל אלה יכולים דבריהם הנשגבים של הנביאים להראות בעינינו כניב־שפתיים יפה וכמקסם־חלק. יש דברים שרב כחם להציל את נפשנו מן היאוש ולהאיר מחשכיה אם נדע מי אמרם, איך וכאיזה מעמד נאמרו ומה קדם להם, יש דברים נשגבים, אשר כל כחם הוא בקצורם, והמשורר שלנו מחליש לפעמים את הרושם העז של דבריו נביאינו הקצרים, — הכוללים לפעמים השקפה שלמה, עולם מלא במלים מועטות, — על ידי עתרת דבריו ושפעת צבעיו. הברק יאיר את עמקי התהומות ואת ראשי ההרים כרגע אחד. אם בשיתות תולין „כל יהר

בנטול דמו", על אחת כמה וכמה בשיר ומליצה, וכשם שקמץ משוררנו בקוים המתארים את תזונת נפש נביאינו וגבורינו התנ"כיים כך פזר יתר על המדה הראויה "גיבים נאויים", ויבשם את הבשם, המליצות היפות אשר שם משוררנו בפי נביאינו במדה גדושה הן מהדברים אשר רבויים בודאי רע, אולם, יוכל היות, כי המדה אשר היא גדושה בעיני מחוקה היא בעיני אחרים, לא אתוכח אתם. כבר מלתי אמורה: אנכי מדבר על הרושם שעושים שירי פרוג עלי. משוררנו העברי יל"ג אומר בהקדמתו, "לכל שיריו": "השיר דומה למן שאכלו אבותינו במדבר, שלא היו לועסים אותו בשנים... כי מעצמו היה נבלע באברים וכל טעם שאדם רוצה לטעום בו טועם". אנכי הייתי מתקן את הדברים האחרונים ואומר: לא שאדם רוצה, כי אם שאדם יכול, מוכשר ומסוגל על פי תכונתו הפיזית, השכלתו והתפתחותו הרוחנית, לטעום בו, בשיר, הוא טועם.

פרוג יודע לספר את האגדה העברית כאמן נעלה. הוא מספרה בנעימות רבה וזן מיוחד, גם בעז ועצמה. תמונתיו כתיארות בצבעים דשנים וחמים, אולם אל תבקשו בהן את נשמת האגדה וסור יצירתה, כי לשוא יהיה עמלכם, משוררנו הוא רק "קורא הדורות", אבל לא צופה הדורות. שירתו של פרוג עושה עלי עוד היום רושם חזק; האגדות המסופרות בפיו נעימות וחיבות עלי אלפי פעמים יותר משירי פושקין במקצוע זה אשר קראם בשם Простонародные сказки. אין אני חפץ להגיד בזה כי כשורנו של פרוג גדול וחזק מכשורנו הפיוטי של פושקין, אשר השפעתו העצימה על משוררנו נכרת ברבים משיריו ל זה האחרון; אבל חפץ אני להגיד כי המסורה העברית, האגדות אשר שמעתי בילדותי מפי הורי ומלמדי, השירים אשר שמעה אזני מבני גילי, ברחובי, בחדרי, בבית תפלתי הם הם הכשירו את חושי, את דמויני, — וגם את דמוינכם, קוראים נכבדים, — לקבל אותה ההתפעלות העצומה והמיוחדת שאנו מתפעלים משירי פרוג, בשעה שהוא מספר לנו בשפתו היפה והנשגבה את אגדותינו. בקסם שעל פיו הוא מעורר את העולם הנדרם בנו. ומטעם זה אין אני מרמה את פרוג לכשוררי העמים הגדולים, יען כי בעיני אני יקר לי פרוג מפושקין, שילך, מוסקה הצרפתי ושלי האנגלי. בשעה שאנכי קורא את שירי פרוג הנני מאמין בסתר לבכי — ומי מכס הקוראים לא יאמין כזאת — כי גם אני פיטן ומשורר הנני, פרוג יודע רק לתאר בצבעים יותר בהירים ובולטים את אותן התמונות החיות בדמויני מימי ילדותי, ואולי איימה בזה עצלות מחשבותי, יען כי פרוג לא ירוש ממני את הכשרון לקבל בלבבי עולם חדש ולהאזין לקולות חדשים היוצאים מספירות רחוקות. מספרים כי כאשר שמעה אמו של רובינשטיין בפעם הראשונה את שירת המכבים שלו קראה בהתלהבות: "הלא זאת היא השירה אשר שרתי באונך, בני, בשעה שהייתי ניקלעך בעריסתך!" מי מאתנו לא קרא פעמים רבות בקראו את שירי פרוג: הלא זאת היא שירת עריסתי, ושירה זו לא נשמע מפי משוררי העמים

יהיו מי שיהיו. שירת „כל נדרי“ מעוררת בי עוד היום הרבה יתר רגשות משירת וַגְנִיר .

שירי פרוג לא יביאו סערה גדולה בלבבי, לא יעלוני שמים ולא יורידוני תהומות, לא יביאו מהפכה ברוחי ולא יעשירו את עולמי הפנימי באוצרות חדשים. המה גם לא יביאו לי בשורה חדשה מתקופה רחוקה ממני; אבל המה יביאוני על כנפיהם הרכות והחמות אל בית אבי וחדר הורתי והמה מחבבים עלי את קני ופנתי השלוה והעצובה, בשעה שרוח חזק „מפרק הרים ומשבב סלעים“ ומוסדי הארץ והשמים יחוגו, ינועו... .

משוררנו שואף בכל כח בת שירתו לאור, לחפש, לצדק עולמים, לאמת ולשלום העמים; הר נעגועיו אלה ישמע בעז ובהדר ברוב שיריו. רק המשורר של העם אשר ישב דורות לאין ספרות בחשך ובתוך חרדת עולמים יצא במדה כל כך מרובה לאור, לחפש ולמנוחה.

בת־קול מנהמת ברוב שירי משוררנו: „שֵׁא הִלָּאָה אֶת בְּפֹשִׁי לְמִרְחָקֵי אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. אֵת שְׂאִיפְתּוֹ הַעֲצוּמָה לְאוֹר וּלְחֹפֶשׁ הַבֵּיעַ הַמְשׁוֹרֵר בְּכֹל תְּקֵף וּגְגָה בְּשִׁירוֹ הַנוֹסֵד עַל הַפְּסוּק „שֶׁמֶשׁ בַּגִּבְעוֹן דּוֹם!“
המשורר קורא בכח:

בַּק אֶרֶץ, תָּנוּ אֶרֶץ! .. אִז לָתֵם תִּתְּנִים
נְבִלָה בְּגִבְרָה, בְּחֵיל וּמְעָרָה;
אִז נָקוּם, נִתְנַעַר וַיִּחְזַק בְּנַפְסִים,
אִז נִשְׁבַּח כָּל עַמֵּל, כָּל צָרָה.
וּמְעָלָה וּמְעָלָה מְעַמֵּק הַבְּכָא
הַתְרוּמָם בְּנֶשֶׁר תִּילִים נִגְבְּרָה...
בַּק רְצוֹן שִׁבְעֵינֵנוּ, בַּק חֲפֵשׁ יְרוּחָה,
בַּק אֶרֶץ תָּנוּ לָנוּ, תָּנוּ אֶרֶץ!!!

(צד 38, 39).

המשורר מקוה ושואף לאור אשר יבוא ויורח מחוץ. הוא מקוה ושואף לממשלת הצדק הכללי, אך לא יקוה ולא ישאף לתחית עמו, העבר כבר נשלם בעינוי. בת־שירתו לא תעידנו לתחיה לאומית, הוא גם לא יאמין בה. בהשיר „שבר־עולמים“ לתשעה־באב יראה פרוג לפנינו בכל יאשוּר־הלאומי הקר. אמנם בשירו „לי־אומרים“ יביע המשורר את תקותו, כי

נָקוּם וְעָלָה מִקְבְּרוֹת עוֹלָמִים
וְנִזְלַר דּוֹר תְּדַשׁ, מִלֵּא כֹחַ עוֹלָמִים!...

(צד 56)

אבל קול תקוה כזה הוא בודד וחלש בשירי פרוג, כי אין כחו גדול

אלא בשעה שהוא בוכה על קבר־אבות , לפעמים רחוקות יראה המשורר כמזכיר עון , לא מפני שהוא חפץ להיות כזאת , כי אם יען מפני שהוא כשורר אמתי , והמשורר האמתי הוא כנביא , שהוא מיסר ומוכיח לפעמים למרות רצונו , כח נמרצים דברי המשורר :

שם נביא פָּזַר לְאֹזְנֵינוּ ...
 וְקִרְבָּה הָעֵת - בָּהּ עֲמַנּוּ
 - הַבֵּן הַשׁוֹכֵחַ הוֹרְתוּ -
 לֹא יָבִין גַּם מְלָה מִשְׁפָּתוֹ ,
 שִׁפְתַּי קָדְשׁוֹ , בָּהּ כְּתוּבָה תוֹרְתוֹ ...
 הוּזִי שִׁישׁוֹ וְשִׁמְחוּ , הַצְּרִים ,
 הַלְעִיבוּ בְשִׁבּוּיָם , אִפְרִים ,
 הַרְקִי תִיּוֹן מִגְּבֹל ! -
 מֵאַחֲרֵי הַחֲזוֹת בְּבָבֶל
 לְשִׁשְׁמָה בְּנֵי צִיּוֹן הִדְחוּ
 בָּבֶר בָּבֶר שִׁירֵי קִדְשׁ נִשְׁכַּחוּ ...
 קִרְנִינָה , הָאוֹיֵב , הַשִּׁירָה !

(„אחרי קרא בנביאים צד" 80) .

שירו הקטן Легенда о чаше („הכוס" בתרגומו המוצלח של י. קפלן) הוא פנינה יקרה בזר השירה . תכן השיר הוא אחת האגדות של עמנו , המצויות במספר רב מאד בספרי התלמודים והמדרשים , המלאות אבני־חן בלתי מלוטשות . גם הדמיון היותר חזק של המשורר לא יבדה מלבנו אגדות כל כך יפות , כל כך עשירות ופיוטיות , כאשר יולידן העם . המסכת להשיר הזה היתה נתונה למשוררנו מאת העם־המשורר , והוא רקם עליה פרחי היפים והחיים , פשיטות , תמימותו וקסמו של השיר הזה הם נפלאים כמינם , אלו כתב פרוג רק את השיר הקטן הזה הייתי מעטרהו בכתר־משורר . אבל מדוע כתב המשורר בשנים האחרונות עוד שירים אחרים , אחרים לגמרי ?

מדוע ?

אבל הן לא על פרוג של השנים האחרונות הנני מדבר הפעם , כי אם על פרוג משורר־הנביאים והאגדות הלאומיות , על פרוג הצעיר . בשירו Дѣти землі („ילדי־אדמה") התרוממה בת־שירתו ביפיה וכחה עד מרום קצה . האגדה הנפלאה הזאת כאלו חתה דורות רבים למשורר כפרוג , פרוג לא יצא בשירו זה מגבול האגדה־הלאומית . הוא עשה נפלאות כגבולה עצמו . אולם כמה שאני אוהב את שירי־פרוג אין בכחי לקרוא בהם זמן רב , כי המשורר מלאך את חושי בעו ניביו ובנפץ מבטאיו העצומים הבאים תכופים וסמנכים זה אחר זה . השחוק הקל וההתול המר וחסרו לו , אמנם שפתו נמרצה ,

עשירה וצחה מאד, משקלו וחרויו — זמרה נעימה; אולם לו יחסר העוז, הכח לבטא רגש או רעיון במבטא אחד, בספר קינותיו (Θαλίη) יראה לפנינו המשורר בעצם תוגתו, כתארו את ענות עמו אז כיגמתו להועיל לו צנועה מאד. הוא חפץ למחות רק דמעה אחת מעל פני אומתו האומללה או לקלוע עלה פרח אחד לתוך עמרת קוציה. המשורר יודע כה אמלל ומה חדל הוא. בשירו „באביב“ (Βεσποιο) יתאר בצבעים שחורים ונוראים את גורלו, גורל המשורר העברי:

בְּאַרְץ הַחַיִּים לִי שָׁנִים חֲבָלִים :

צְמֵאוֹן לְחַפֵּשׂ — וּנְחַלַּת הַבְּבָלִים ...

קוֹל שִׁירִים מִה רַבִּים בְּלִבִּי יִלְיִנוּ .

אֲךְ שִׁירָה בַּק אַחַת מִיִּתְרֵי יִבְיִנוּ ,

כָּל מִלָּה וּמִלָּה בָּה טְבוּלָה בְּשַׁחַת

בְּזַעַם וּבְמִקְאֹיֵב וּדְאָקָה נִצַּחַת ...

(צד 240) .

אולם ביתר תקף ויתר אמת תאר המשורר את תכונת בת שירתו, מרירות נפשו ויאשו הנורא בשירו „כני דורות ראשונים השרים“ (Пѣвцовъ былыхъ временъ) המשורר רואה בחזון רוחו את תמונות משוררינו של דורות עברו. הוא קורא את פרי רוחם אשר חותם האל-מות טבוע בו ונפשו תמלא יגון אין קץ. הוא שואל: היש עם בתבל אשר שפתו היא אנחתו, תפלתו — בכיה מרה, חזון-רוחו — כאב נעכר ושירתו — קינתו? היש משורר בתבל אשר לא שתה אף פעם אחת מכוס-הנצחון, אשר לא שר אף שיר אחד משמח-לב? אמנם כל עם ועם ראה שנות עמל ותלאה וגם משורריהם עשו מספר תמרורים, אך כל אחד מהם ראה, כי אור החפש והאשר הולך וזורח לארצם כשחר מרחוק. אך לשוא בקש עם בתבל אשר ישוה לעמו בצרותיו ומצוקותיו, לשוא בקש משורר אשר כנורו ישמיע הד אנחת יגונו העמוק. הוא מצא משורר אשר ידו נאורה בגבורה, משורר אשר מחרשת, לחפור בה שרה זרע, בידו בעור אשר הוא, משוררנו העברי, מעורר בידו לחפור בו קברים, ומה עוים דבריו בסוף השיר:

וּבְיָדֵי — בַּק לְסִיד עַל גְּלִי מְשׂוֹאוֹת ,

וּמַעְרָה , הָה , מַעְרָה לְקַבְרִים ! ...

לְכֵה קַבְרִים חֲפֹר , וְחֲפֹר בְּלֵי-הַפְּגוֹת

חַיִּוִּנֹת לֹא-בָאִים מִלְבָּד הַסִּירָה ,

הַבְּחֹת הַרְפוּיִים , הַמְּזוֹמֹת הַמְּזוֹגֹת , —

לְנֶצַח בְּטָמוֹן הַקְּבִירָה! ...
 הוּא, לְגִלְתָּהּ בְּלִי בְקָר ... בְּלִי כַרְפָּא תְּבָלִים ...
 בַּק בְּכֹה, בַּק צְעֵק, בַּק שְׁבָרִים עַל שְׁבָרִים ...
 הוּא, קָשִׁים וּמְרִים לָהּ נִפְלוּ תְּבָלִים,
 מְשׁוֹרֵר – חוֹפֵר (תְּבָרִים) *! ...

(צד 149, 150)

המשורר הקברן לא יראה וגם לא יחוש כי על יד הקברים אשר הוא חופר עומדת עריסת עתידותינו. המשורר רואה רק את בקעת העצמות היבשות, ולא את הרוח המרחף עליהן; לכן ישמע משיריו קול גדול: „אברה תקותנו נגזרנו לנו!“ משוררנו רואה את שרירי העבר, חורבן ההווה, אבל לא את אבן הפנה לבנין העתיד. הוא רואה את החרולים על אדמת ישראל ולא את הנטעים החדשים, הנעמנים והחוקים. משורר חזות ישמע לא רק את הקול השובר ארזים, כי אם גם את קול לחישת הרוחות, אשר בכנפיהן צרור זרע חדש להפרות ארץ שוממה.

ואחרי אשר אין עתיד למשוררנו, לכן תלווה תוגתו בכל אשר ילך ויפנה, אם בעיר או ביער, בהמית הנחלים ובשאון עליונים ישמע רק אנחות ואנקות. בכל אשר הוא רואה יראה רק דמעות, דמעות אחיו יושבי חשך. קול יאושו פולח לב וכליות:

הַתְּשָׁמַע הַתְּשָׁמַע אֶת קוֹל הַנְּחָשִׁתִּים?
 אֲחִינוּ! הַתְּרָאָה מִצְּהָלוֹת אוֹיְבֵנוּ? ...

(* החרוזים האחרונים יזכירוני חרוזים אחרים בשיר „בעלות השחר“ של משוררנו העברי י. ל. גורדון אשר גם הוא שר בסגנון זה:

מִנִּי אִזּוֹ לֹא אֲשִׁיר שְׂמִיחָה וְנַחַת,
 לֹא אֶקְוֶה לְאוֹר, לֹא אֶזְחִיל לְחַפְּשׁ
 אֲשִׁיר יוֹם מָר, אֲשִׁיר עֲבֹדוֹת נֶצַח

מִנִּי אִזּוֹ בַּת שִׁירֵי שְׂחֹרָה קַעֲרֵב
 אֵלֶּה פִּיךָ מְלֵא וּלְשׁוֹנְךָ קִינּוֹת

הַנַּח לִי! לֹא מְשׁוֹרֵר כִּי מְקַנְנֵן הַנְּנִי.

שני המשוררים האלה מתנבאים בסגנון אחד יען כי הם רואים את תהום ולא ידושו את העתיד.

הָהָה, מְגוֹר מְסָבִיב... מוֹעֶקֶת מְתַנְנִים,
נֶאֱפְלָה נִצַּחַת מִכָּל עֲבָרְנוּ...
הַדְרָךְ מִה גִּירָא,
אִין קָרוּ, אִין אֶרְחָו?...
דַּוִּי, מְדוּעַ הַפְּקִטָּה עֲלֵינוּ לְמֶאֱרָה!...?

• (צד 216)

היש לך יאיש יוצר גדול מזה? ואיך לא יתיאש משוררנו, אם הוא רואה בקרב עמו רק עבדות והכנעה, רפיון ידים, מרץ לב וחשך על פני תהום הצרות, חשך אשר רווח אלהים לא ירחף עליו. המשורר יודע כי שירתו מלאה "קינים והגה והוי", ולא שמח מעולם את לבב אחיו בשירה עליוה ומלאה שמחת החיים, אם של ההוה או של העתיד, לכן יבקש סליחה מעמו, בסוף שירו העצוב

Дѣдушкины Сказки, על אשר יוסיף יגון על יגונו:

הוֹי סִלְחֵי לִי!... לְמֶרְאָה מִצּוֹקוֹת הַשַּׁחַת.

כָּל תְּלִי וּמְדוּהָ, בְּסֵם רִיחָךְ הַקְּבֵלָה.

שִׁירָה עֲלִיזָה עֲדָנָה אַף אַחַת

לְךָ עוֹד לֹא שָׁרְתִי, — בַּת עַמִּי אֲמַלְלָה — ...

(צד 214)

המשורר הגדול, המשורר התווה הוא איש שרוחו בהיר ושליו גם בתוך העצב, גם בתוך החורבן והשממון, הצרות והמצוקות אשר סביבו. המשורר המושל ברוחות האנשים הוא קודם כל מושל ברוחו הוא. המשורר הגדול הוא שוחק ובוכה, סתתל ומנחם, ברוח שירתו ימית וברוח שירתו יחיה. הוא מחריב ובורא כהטבע עצמה אשר הוא גורה. פרוג הוא משורר "שראשו מקור דמעה", ואין השכינה שורה עליו אלא דוקא מתוך עצבות, רק בעת אשר הרמעות תתפרצנה מעיניו — ישיר:

בַּק רְגִזְו עַת אֲשַׁבַּע וְנַפְשִׁי נִרְעָשָׁה

— לְכָלִי הַתִּיפַח — אֲשִׁירָה... .

• (צד 160)

שירה מתוך דמעות, דמעות מתוך שירה — מה נורא הדבר! אני מבקש כוס תנחומים, והוא משקני כוס היאוש. המעט לי היאוש אשר בחיים! משוררנו לא עשה את הבכיה לאומנות שלו. מטבעו אולי איננו "בעל ככ" כלל; אבל מימי ילדותו, יאמר המשורר, שמע רק אנחות, ראה רק קברים, "ומלאך רע" יתיצב לפניו גם בעת אשר ישבת הצרות אשר יקונן עליהן. גם בעת אשר יחפוץ לשיר על האשר, על האהבה, או לשעשע את נפשו בחזיונות

נעימים ותמימים, או יקונן על העבדות המרה, והדמעות יוררות מעיניו למרות חפצו ורצונו. ואם „המלאך הרע“ יאמר לפעמים שירה, גם אז ישמע בה רק קול זעקה ויללה:

כִּי יִתֵּן לַפְּעָמִים אֶת קוֹלוֹ בְּרִנָּה
וְנִשְׁמַע בְּרַק גְּהִי, הַמְרֹרִים וְקִינָה...

(צד 148).

והדמעות הרבות היוררות מעיני המשורר בלי הפוגה מכסות מלפניהן את קוי אור החיים החדשים ההולכים ובוקעים את החשך אשר סביבנו, את החשך אשר גם בחיר משוררינו בשפת רוסיה טובע בו. והחיים החדשים הולכים ובאים, אם גם בפסיעות דקות מאד, ואני מרגיש את נשימתם וקרבתם. שירו „המישפט“ (Диспутъ) מסופר באופן יפה. אולם החצי האחרון מקוצר וחלש מאד. במקום שפרוג לא יתרום מעל חוגו, במקום שהוא מציר לנו תמונות פשוטות שם נעלה ונפלא הוא. משורר מספר פשוט וחס כמזהו לא היה לנו עוד גם בשפת עבר. כמה אמת פיוטית יש בשירו „רבי אמנון“, אף כי מצד הפסיכולוגיה שלו יש בו שגיאות גסות והארכות היתרה במקומות רבים מחלישה את הרושם העז. בהשיר „הראיון האחרון“ (Последнее Свиданіе) עוברים לפנינו במחזה גאון ישראל, צבי הארץ, מפלת האומה, צניעותה של בת ישראל, אימת הגולה, זמיר עריצים. מצהלות האויב — התרוצצותן של שני עולמות רחוקים ושונים זה מזה בתכלית הרחוק והשנוי; אבל דבר מה יחסר בו, והוא הסקירה הנפשית, משוררנו לא יראה ללבב, להחדרים הנסתרים שבלב. עוד זאת, פרוג נשתמש, בשירי העלילה, במכשירי הפיוט הישנים והוא רוצה לפעול על נפשי ולכבי באמצעים גסים, ואזני כבר הסכינה לקולות יותר יפים. ועיני — לצבעים יותר דקים.

תנני קורא את שירי פרוג הגדולים והקטנים, שירי ההגיון ושירי העלילה ותנני מבקש בהם את נפש המשורר, את פרוג בעצמו. אבקשהו ולא אמצאהו.

שירת העם מדברת מתוך גרונו של משוררנו; אולם את יחוסו הוא להאמונה, להאהבה, להטבע, להארם — את כל זה אין אני מוצא בשיריו. פרוג משורר על חורבן־האומה, אולם את התורבן של נפשו הוא אין אני רואה. משוררנו זה הוא רק חד אנהת העם ונאקותיו. המשוררים־החזיים של העמים הגדולים הטביעו תמיד את חותמם על רוח־אומתם או גם על תקופתם, ולפעמים גם על התקופות הכאות אחריה, אולם לפרוג אין כל חותם טיורר. יכול אני לִי־ית אתו ולתאנה בחברתו עד התעלמות; אבל אין אני יכול לתרוד בעזרתו

אל מחבואי נפש אומתי לא בעבר, אף לא בהוה ומכל שכן בעתיד.
 חביב עלי פרוג כנפשי רק בשעה שהנני שומע מפיו את שיחות אביי
 זקני, אמירוקנתי, ספורי מלמדי ואגדות עמי; אבל בשעה שמתגבר בי חלק
 בשמתי האנושי, הכללי, בשעה שעיני צופיות למרחוק, לעתיד — אז לא
 משוררי ולא נביאי הוא...

מפי פרוג שמענו את השירה הישנה, שירת העבר, והשירה החדשה
 שאליה אנחנו מחכים, שאליה אנחנו צמאים — גם היא בוא תבוא, וכטל תחיה
 תחיה את עצמותינו היבשות, ואת השירה החדשה הזאת נשמע בשפת עבר,
 בשפת נביאינו וחזונו.

והמשורר החדש, נביא העתיד, הנני אומר לכם, בוא יבוא! אלו
 מרגיש את נשימתו, קרבת היותו, ואולי כבר הנהו מתהלך בקרב העם, ועצ
 מעט ונשמע את קול משוררנו-גואלנו.

ה. בריינין.

ברלין.

